

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одна з найгостріших проблем сьогодення – поширення вживання наркотичних речовин дітьми та підлітками. Це соціальне явище має свою динаміку і закономірності розвитку.

Найпоширенішими наркотичними речовинами є алкоголь і тютюн. Серед споживачів тютюну 6-8 % - діти молодших класів і навіть дошкільнята. Курить кожний п'ятий п'ятикласник, майже половина восьмикласників і майже 60% випускників шкіл. У великих містах третина підлітків піддаються ранній алкоголізації. Така сумна статистика свідчить про відсутність мотивованої спрямованості підлітків на формування та збереження свого здоров'я. Водночас це також наслідок відсутності в суспільстві пріоритету здорового способу життя.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні форм і методів подолання шкідливих звичок серед молодших школярів.

Вживання тютюну та алкоголю поширено в більшості країн протягом багатьох століть. Молодь починає вживати алкоголь у різному віці залежно від країни, хоча найчастіше це підлітковий період або період «ранньої дорослості», коли зростає період вживання ще й інших психоактивних речовин. Проблема превентивного виховання досліджувалися такими вченими як О.М. Балакірев, О.О Яременко, А.Й Капською, Н.Максимовою, А. Маюров, Н. Анісімов, О.І. Пилипенко, С.Л. Гарницький та багато інші [2].

Діти нині прилучаються до алкоголю в середньому в 11,5 років, а до повноліття спиртні напої практично відомі всій молоді. Цей факт не може позначитися на їхній поведінці. За різними даними, 40-70% злочинів підлітки скоюють у стані сп'яніння, при цьому 8 із 10 порушень, як правило, припадає на протиправні дії, вчинені після пиятики в компанії старших.

Поширенню вказаних соціальних проявів сприяють:

- відсутність у частини дітей та підлітків основ світогляду здорового способу життя;
- послаблення виховного впливу сім'ї та педагогічного впливу на їх свідомість і поведінку;
- недоступні можливості займатися у вільний час тими видами діяльності, які могли би зацікавити підлітків - внаслідок комерціалізації спортивних, розважальних, навчальних видів діяльності;
- легкої можливості придбання неповнолітніми тютюнових виробів, алкоголю, інших шкідливих речовин;
- вплив масової реклами тютюну і алкоголю на свідомість підлітків і молоді та вплив теле-, відео-, кінопродукції масової культури, де вживання шкідливих речовин висвітлюється у престижному вигляді - як частина “красивого” способу життя;
- правовий нігілізм підлітків і батьків, відсутність інформації про кримінальну відповідальність за вживання і поширення наркотичних речовин;
- відсутність у педагогів та батьків інформації про проблему та про ефективні підходи до боротьби з нею;
- активне прагнення тіншового нелегального ринку наркотиків до проникнення у підліткове та молодіжне середовище.

Паління — соціальне лихо. Через незрозуміння, сліпе наслідування моди, дорослих, ровесників підліток починає курити — спочатку робить одну затяжку, викурює одну сигарету, а потім тягнеться до лиховісної пачки знову і знову. І так куріння стає звичкою. А почати куріння набагато легше, ніж покинути. Отож, краще не починати [5].

Серед усіх методів, котрі застосовуються в педагогічній профілактиці тютюнопаління серед підлітків, необхідно детально розглянути методи профілактичної інтервенції. За допомогою цих методів здійснюється безпосередня взаємодія суб'єктів, які реалізують профілактичні програми, та підлітків, на котрих вони спрямовані.

Профілактична інтервенція - це цілеспрямований вплив на дітей, включених у групу профілактики з метою зміни їхнього ставлення до тютюнопаління та подолання їх суб'єктивних уявлень, поглядів, переконань, мотивів, інтересів, звичок, стереотипів поведінки, ціннісних орієнтацій, котрі призводять до даної проблеми. Профілактична інтервенція повинна допомогти дитині молодшого шкільного віку змінити свою поведінку - навчити контролювати її.

Умовно розрізняють три компоненти, котрі визначають поведінку підлітка: *когнітивний* (думки, міркування, уявлення, погляди, переконання, стереотипи мислення); *афективний* (емоції, переживання, почуття, спонукання, бажання тощо); *поведінковий* (стереотипи поведінки, звички, вміння, навички). Саме ці компоненти формують установку дитини молодшого шкільного віку, котра визначає його поведінку в конкретній ситуації. Тому, в процесі профілактичної інтервенції в молодшого школяра повинні сформуватися стійкі установки щодо негативного впливу тютюнопаління, необхідні вміння та навички для його попередження та подолання.

Основні методи профілактичної інтервенції:

Бесіда - обговорення з дітьми проблеми тютюнопаління з метою виявлення, формування або корекції їхньої позиції з цього питання.

Диспут - спеціально організоване обговорення даної проблеми, котре передбачає зіткнення різних точок зору.

Створення ситуацій морального вибору - відтворення в лабораторних умовах проблемних ситуацій.

Вправлення - виконання певних дій, спрямованих на розвиток умінь та формування навичок соціально значимої поведінки [1].

Формами педагогічної профілактики тютюнопаління серед молодших школярів у загальноосвітньому закладі є уроки «Основи здоров'я», факультативні заняття з даної проблеми, усні журнали, тематичні виховні години, соціально-психологічні тренінги, зустрічі з медичними працівниками, представниками правоохоронних органів, добровісних акцій, зустрічі з підлітками, котрі позбавилися шкідливих звичок, спортивні свята, круглі столи, тематичні години інформації, профілактичні консультації, ігрові години, вечори відпочинку, тематичні виставки, тематичні конкурси .

Існує безліч різноманітних форм та методів профілактичної роботи по подоланню негативних звичок у дитячому середовищі. Однією з найпоширеніших і ефективних робіт, що досить часто використовуються на практиці,

залишається лекційна робота, яка насичується новітніми технологіями та прийомами. Під час лекцій використовуються профілактичні програми вітчизняних та закордонних авторів, проводять дискусії, вікторини, рольові ігри тощо [2].

Ефективним засобом попередження негативних проявів у дитячому середовищі, формуванні здорового способу життя є профілактично-дозвілєва діяльність (конкурсів-змагань) виступи театральних колективів із виставами профілактичного характеру.

Також важливу роль відіграє допомога в профілактичній роботі соціальним службам органи місцевого самоврядування, які встановлюють зв'язок з громадськими та міжнародними організаціями, який стимулює розвиток різних проектів та програм, що допомагають у роботі з дітьми.

Так як у держави особливу стурбованість викликає негативний вплив наслідків вживання алкоголю та тютюну на стан соціальної адаптації дітей, рівень їх здоров'я, культури, духовності, спроможності стати повноцінними членами демократичного суспільства, забезпечити розвиток нашої держави та збереження генофонду української нації, створюються комплексні профілактичні програми. Вони спрямовані на об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування, фахівців у сферах освіти, соціального захисту, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, по роботі з сім'ями та молоддю, у справах неповнолітніх, працівників органів внутрішніх справ, недержавних громадських, релігійних, молодіжних організацій, засобів масової інформації міста, широких кіл міської територіальної громади на боротьбу з такими негативними явищами, а насамперед - на їх ефективне попередження [4].

Серед найважливіших факторів, що мають вплив на здоров'я, а зокрема на ризик виникнення шкідливих звичок мають - особливості стилю та способу життя, психоемоційний мікроклімат в родині, де виховується дитина, характер стосунків батьків з нею.

Важливий внесок у профілактику негативних звичок у дитячому середовищі є така форма роботи з батьками як батьківські збори, методичні рекомендації соціальних педагогів класним керівникам, виступи на батьківських зборах [3].

Саме з метою надання класним керівникам конкретної методичної допомоги щодо організації, проведення заходів, спрямованих на співпрацю з батьками, була запропонована програма батьківської просвіти.

Намагаючись охопити для опрацювання з батьками широке коло питань, що стосуються виховання безпечної поведінки дітей, громадянської позиції, профілактики шкідливих звичок, теми згруповані навколо трьох основних змістовних ліній, що сприяють формуванню особистості:

- активна позиція щодо небезпек, що призводять до порушення прав людини та шкодять власному життю і здоров'ю;
- виховання свідомої громадянської позиції, мотивації до здорового способу життя;
- неприйняття шкідливих звичок.

Залежно від того, хто і як доглядає дитину, якими є стосунки між дорослими, серед яких виховується дитина, розвиток її може бути нормальним, прискореним або уповільненим.

За ряду несприятливих соціокультурних умов дитяче та підліткове середовище спрямоване на прилучення до нікотину, алкоголю, що різко погіршує стан фізичного та психічного здоров'я підлітків.

Пріоритетною позицією в ціннісній ієрархії займає соціально-педагогічна робота по формуванню ставлення до здоров'я як до цінності одночасно з підвищенням санітарної культури, пропаганди принципів здорового способу життя, проведення оздоровчих заходів.

Ще однією з ефективних форм профілактичної роботи є цикл інформаційних зустрічей, що проводиться серед дітей та підлітків. Неабиякий інтерес викликають теми: «Негативний вплив психоактивних речовин на організм людини», «Обійми тютюнового змія», «Ні» добровільному безумству!».

Семінари-тренінги «Моделювання та впровадження програм щодо формування здорового способу життя» розраховані на педагогів-організаторів та класних керівників з метою ознайомлення з новітніми тенденціями у галузі громадського здоров'я та вироблення основних навичок з моделювання програм щодо пропаганди здорового способу життя.

Однією з найефективніших форм та методів профілактики є ряд тренінгових програм для дітей молодшого шкільного віку по профілактиці негативних явищ:

- «Твоє життя – твій вибір» з метою надання дітям знання та сприяння формуванню умінь і навичок реалізації здорового способу життя, відповідального ставлення до власного життя, протистояння спокусі та тиску.
- «Спілкуємось та діємо» з метою ознайомлення молодших школярів з базовими положеннями теорії спілкування, і на основі цієї інформації сприяти формуванню в них навичок ефективної взаємодії.
- «Скажемо палінню та алкоголю – «Ні!»» з метою профілактики та зниження залежності від тютюнопаління та алкоголізму у дітей.

Для молодших школярів середніх шкіл проводяться практичні заняття «Життєві історії», що підводять до усвідомлення та формування антинікотинової та антиалкогольної установки, різноманітні акції.

Як бачимо, у профілактичній роботі фахівці віддають перевагу масовим та груповим формам та методам профілактики, і, на жаль, значно менше індивідуальному підходу щодо соціально-психологічної допомоги дітям з шкідливими звичками. Як свідчить аналіз статистичних та інформаційно-аналітичних даних, дуже важливо пам'ятати, що результативність профілактичної роботи з дітьми та підлітками залежить від знання причин, які їх зумовлюють [4].

Тому для подолання шкідливих звичок у дітей молодшого шкільного повинні активну участь приймати не тільки спеціалісти, але і батьки та оточуючі, адже дитина, в першу чергу, бере приклад з найближчого оточення, тобто сім'ї. Слід зауважити, що якщо у родині є батьки або родичі зі шкідливими звичками, це є найпершим покликом до вживання дитиною алкоголю й тютюну. І якщо вже виникло так, що дитина спробувала палити, випивати, або навіть не намагалася спробувати, все одно слід не відкладати на потім профілактичні бесіди щодо шкідливості паління та спиртних напоїв.

Список використаної літератури:

1. Великий психологічний словник / під ред. Б.Г. Мещерякова, В. П. Зінченко. – М.: Моск. ун-та, 2005. – 617 с.
2. Динаміка поширення тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед учнівської молоді України: 1995, 1999, 2003 роки / О.М.Балакірева, О.О.Яременко, О.Р.Артюх та ін. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003.—174 с.

3. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: Навчальний посібник для ВНЗ / Л. М. Завацька. – К.: Видавництво Дім «Слово», 2008. – 240 с.
4. Приходько В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В.М. Приходько. – К., 2004. – 277 с.
5. Формування здорового способу життя : Навч. посіб. для слухачів підвищення кваліфікації державних службовців / О.Яременко, О.Вакуленко, Л.Жаліло, Н.Комарова та ін. – К.: Українській ін-т соціальних досліджень, 2000. – 232 с.